

Otwock, dn. 18 sierpnia 2023 r.

RADA MIASTA OTWOCKA

**PREZYDENT OTWOCKA
PAN JAROSŁAW MARGIELSKI**

Towarzystwo Przyjaciół Otwocka zwraca się z wnioskiem o upamiętnienie ponad 250 pracowników i wychowanków Zakładu Leczniczo-Wychowawczego „Centos” przeznaczonego dla niepełnosprawnych intelektualnie sierot żydowskich, którzy zostali zamordowani podczas okupacji niemieckiej.

Zakład Leczniczo – Wychowawczy, utworzony został z inicjatywy Związku Centrali Towarzystw Opieki nad Sierotami Żydowskimi Rzeczypospolitej Polskiej „Centos”. Była to żydowska organizacja założona w roku 1924. Prowadziła sierocińce, organizowała doraźną pomoc, leczenie, a nawet kolonie dla dzieci zaniedbanych, często pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych.

Zakład który powszechnie nazywano otwockim „Centosem”, funkcjonował przy ulicy Glinieckiej (jedyne zachowane budynki nosi obecnie adres Gliniecka 8) był pierwszą i do wybuchu wojny jedyną w Polsce placówką tego typu przeznaczoną dla żydowskich dzieci z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnością intelektualną.

W „Centosie” stosowano nowoczesne metody wychowawcze oparte na indywidualnym podejściu do dzieci, w tym elementy systemu korczakowskiego. Zakład miał na celu – poprzez specjalne wychowanie, specjalne nauczanie i pracę w warsztatach – przystosować podopiecznych do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie, pod względem społecznym, jak również ekonomicznym. Przy Zakładzie funkcjonowało także przedszkole i szkoła specjalna, w której uczono m.in. czytania i pisania, zarówno w języku polskim, jak i jidysz. Językiem wykładowym był język polski.

Przez kolejne lata swojego funkcjonowania otwocki „Centos” zyskał sobie uznanie środowiska pedagogów i psychologów dziecięcych.

Rankiem 1 września 1939 roku niemiecki bombowiec, prawdopodobnie uciekając przed pościgiem, zrzucił swój śmiertelny ładunek w Otwocku, m.in. na budynki „Centosu”. Wskutek bombardowania zginęło dziesięcioro dzieci, a 40 innych osób zostało rannych.

Po utworzeniu w Otwocku getta placówka „Centosu”, wraz z pobliską „Zofiówką” oraz sanatorium Żydowskiego Towarzystwa Przeciwgruźliczego „Brijus”, znalazła się w części utworzonego przez Niemców getta nazywanej „dzielnica kuracyjną”. Dzięki poświęceniu i zaangażowaniu personelu pedagogicznego oraz administracyjnego Zakład dotrwał do dnia zagłady getta, mimo skrajnie ciężkich warunków materialnych i aprowizacyjnych.

Podczas akcji likwidacyjnej większość podopiecznych „Centosu” została wysłana wraz z mieszkańcami Otwocka do obozu zagłady Treblinka. Niektóre relacje mówią jednak, że część dzieci została rozstrzelana i pochowana na miejscu. Grupie tej towarzyszyli do końca wychowawcy.

Szerzej o funkcjonowaniu i zagładzie Zakładu Lecznico – Wychowawczego „Centos” w Otwocku traktuje dołączona do wniosku książka pt.: Szkoła samodzielności. Historia Zakładu Lecznico-Wychowawczego Centos w Otwocku. 1928-1942. Publikację po wykorzystaniu proszę przekazać Bibliotece Miejskiej.

Uprzejmie prosimy o pozytywne rozpatrzenie powyższego wniosku.

Prezes Towarzystwa Przyjaciół

Sebastian Rakowski

Załączniki:

1. Lista pracowników i podopiecznych Zakładu i Sierocińca „Centos” z 1.07.1942 r.
2. Publikacja Sebastiana Rakowskiego Szkoła samodzielności. Historia Zakładu Lecznico-Wychowawczego Centos w Otwocku. 1928-1942.

Załącznik Nr 1.

Pracownicy i wychowankowie, którzy przebywali w lipcu 1941 roku w Zakładzie „Centos”.

Na dzień dzisiejszy wiemy, że spośród wszystkich wymienionych poniżej osób, wojnę przeżył wyłącznie dr Michał Kokoszko.

Pracownicy:

Ossowiecki Chaim

Lifszyc Tauba

Szmuszkowicz Miriam, dr

Lampelc Maks

Weindling Albert

Krauzler Posel

Morgenstern Rachel

Marienberg Estera

Frisch Estera

Adler Mina

Epsztejn Roza

Fuks Izaak

Freidenberg Helena

Garbar Szarlotta

Gotlib Zofia

Goldsztajn

Hiller Rywka

Horensztajn Musia

Horensztajn Sonia

Kokoszko Michał, dr

Kowalska Rachela

Lerer

Lifszyc Izrael

Łys Kałman-Ber

Mucha

Markowicz Bajla

Piskorz Stanisław

Preger Jakub

Popis Jan

Rechtman Sara

Rotsztajn Lea

Sydrańska Mala

Sydrański

Słabuszewski Józef

Szusterman Luba

Szerba Sonia

Szternowa Ida

Szejnin Rachela

Rezunienko Maria

Taszkowska Regina

Tugenthaft Maks

Tenfeld Fejga

Dzieci w Zakładzie głównym:

1. Szymkiewicz Jakub
2. Trzaskowska Rywka
3. Lewin Zygmunt
4. Krupkin Syma
5. Zajdensztadt Rachela
6. Luksenburg Rachela
7. Niedzielski Józef Wiktor
8. Prawinski Władysław
9. N.N. Majer
10. Szmidt Fajwel
11. Zielewicz Józef
12. Finkielkraut Herszek
13. Blauman Tauba
14. Klajtman Sura
15. Gewis Jakub
16. Dutkiewicz Regina
17. Grynberg Chana
18. Artman Abram
19. Radiower Aron
20. Borensztajn Brajndla
21. Waserman Wolf
22. Lewiner Estera
23. Horowitz Lejb
24. Kaminer Leon
25. N.N. Sura

26. N.N. Aron
27. Wajswajn Jechyel
28. Lancner Michał
29. Horowitz Chana
30. Karpowski Jakub
31. Fajngezycht Bluma
32. Szejer Chaim
33. Fuks Mariem
34. Ignatowska Guta
35. Winsger Rachela
36. Zylberberg Chaja
37. Wertel Icek-Jojna
38. Jaeger Mariem
39. Rorman Jenta
40. Szejnbok Hersz
41. Szerman Estera
42. Szer Toba
43. Fiszman Frajda-Rojza
44. Grynberg Aharon
45. Piterman Aron
46. Sutker Joel
47. Frajwicz Chana
48. Machlas Zymel
49. Kuśnicki Adolf
50. Gitrecht Mojżesz
51. Giza Jakub
52. Danowska Estera
53. Tropewer Teodor
54. Emkarel Estera
55. Orfinger Fiszel
56. Guterman Ruda
57. Wald Eliasz
58. Kac Sura
59. Miotelka Gołda
60. Gorodko Gitla
61. Satyn Hersz
62. Oberman Szol
63. Sznajder Samuel
64. Degen Ita
65. N.N. Małka
66. Bryf Józef
67. Liwerant Sura
68. Bekier Jankiel
69. Rechtman Chaim
70. Szajdenfisz Pinkus
71. Rajchman Moszek-Icek
72. Bendetman Bajla
73. Fajngezycht Mindla
74. Mitelpunkt Wolf
75. Majerowicz Abram
76. Boksenbaum Abraham
77. Gradus Mindla
78. Fełowicz Jankiel
79. Cubek Lejb
80. Skafka Cypora
81. Prubner Gedale
82. Nisenson Hersz
83. Urman Hinda
84. Feder Abram
85. Gołubicz Fiszel
86. Karp Celina
87. Kuczer Mania
88. Krowa Noma
89. Lobowicz Matias
90. Gradman Jakub
91. Rycer Szmul
92. Wangerman Lipa
93. Krongold Chaim
94. Tasselkraut Icek
95. Kierszynowicz Jankiel
96. Gersztengryc Bendyt
97. Gersztengryc Łaja-Ita
98. Herszenkopf Małka
99. Rawicz Chawa
100. Engel Mariem
101. Firgencwajg Dwojra
102. Osiasz Icek
103. Grynszpan Mochał
104. Siekierka Małka
105. Temenber Teodor
106. Grakower Gerszon
107. Sobolski Dawid

108. N.N. Alter
109. Alter Mordechaj
110. Borensztejn Hersz
111. Znamirower Fruma
112. Wodower Samuel
113. Strasman Jankiel
114. Lipowicz Hersz-Chaim
115. Wyborowicz Samuel
116. Waldecki Henryk
117. Goldman Dora
118. Orłowska Małka
119. Sztuchman Chaim
120. Krotenberg Gedaliasz
121. Dutlinger Szymon
122. Wasersztand Froim
123. Teresiński Ksawery
124. Fajgelson Abram
125. Grynberg Majer
126. Feldberg Chaim
127. Alter Jakub
128. Torgsztejn Tewel
129. Gotlib Gabriel
130. Kulewski Chaim
131. N.N. Rywka
132. Bogert Filip
133. Dawner Natek
134. Wierzbicki Srul
135. Neter Kuba
136. Bem Dawid
137. Brokner Aleksander
138. N.N. Majer
139. Borowski Mojżesz
140. Cytner N.N.
141. Surgałt Małka
142. Goldberg Szama
143. Beer Salo
144. Kamuszewicz Aleksander
145. Berenbaum Jur
146. Kerner Tamara
147. Grzebmacher Sabina
148. Gorodko Mindla

149. Ajdenbaum Chaja
150. Goldberg Chaja
151. Platkowski Srul
152. Grynberg Perla
153. Fredro Michał
154. Tylbor N.N.
155. Solewicz Joel
156. Przybylski Natan
157. Lancman Chaja
158. Próźniak Srul
159. Próźniak Chaim
160. Kłowska Chaja
161. Szajnfuks Fajga
162. Płatkowski Srul-Abram
163. Borensztajn Szyja
164. Binsztok Mała
165. Rachmil Chemia
166. Szajer Genia
167. Grynszpan Hersz
168. Arbeiter Chemia
169. Grajgrodzki Chaim
170. Szczerbakow Kopel
171. Tokar Stela
172. Rozner Estera
173. Tanenbaum Henryk
174. Jakobi Boruch
175. Złotowicz Paweł
176. N.N. Abram
177. Klajnman Mojżesz
178. Blusztejn Meir
179. Kulizyner Chaja
180. Morgenbeser Szlama
181. Waldman Szapsa
182. Trosterman Majer
183. Brandt Jakub

Dzieci w Schronisku dla Uchodźców:

184. Adlerstein Era
185. Abramczyk Klara
186. Abramczyk Margot
187. Abramczyk Gitta

188.	Angielczyk Cylli	210.	Gaj Regina
189.	Angielczyk Armo	211.	Hermann Dora
190.	Angielczyk Ruth	212.	Hermann Siegfried
191.	Angielczyk Era	213.	Herochmann Paula
192.	Cenzer Inge	214.	Herochkowicz Anna
193.	Cenzer Achim	215.	Jakobi Jakub
194.	Cenzer Dieter	216.	Ingberg Erica
195.	Cheykier Jakub	217.	Kozierow Symche
196.	Cheykier Miriam	218.	Kreuzler Inge
197.	Cheykier Armo	219.	Landerberger Edith
198.	Eilberg Lena	220.	Perl Hermann
199.	Ebo Leo	221.	Perl Era
200.	Ebo Nelly	222.	Rabinowicz Bella
201.	Feuerstein Leo	223.	Rabinowicz Rachela
202.	Feuerstein Siegfried	224.	Rundstein Karol
203.	Feuerstein Werner	225.	Schneider Dieter
204.	Frisch Heinrich	226.	Skibelska Estera
205.	Frisch Zygmunt	227.	Szpilfogel Benjamin
206.	Frisch Sylvia	228.	Treiser Frieda
207.	Frydman Mietek	229.	Waldhorn Maks
208.	Glienert Siegfried	230.	Wassermann Igor
209.	Gaj Tauba	231.	Wassermann Alfred